

تحلیل مضمون موانع نهادینه‌سازی ارزش‌های اخلاقی در آموزش رسمی

احسان یوسفی نیا^۱، الهه رضایی مهر^۲

۱. گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

۲. گروه علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: e.rezaeimehr79@yahoo.com

چکیده

هدف این پژوهش واکاوی تجربه زیسته والدین در فرایند آموزش مجازی در دوران همه‌گیری کرونا بود. روش‌ها و مواد: این مطالعه کیفی با رویکرد پدیدارشناسی تفسیری انجام شد. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۵ والد تهرانی جمع‌آوری شد. نمونه‌گیری هدفمند و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه داشت. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Nvivo و روش کدگذاری سه مرحله‌ای انجام گرفت. یافته‌ها در چهار مقوله اصلی شامل چالش‌های آموزشی، فشارهای روانی و عاطفی والدین، راهبردهای انطباقی والدین و پیامدهای آموزش مجازی بر خانواده طبقه‌بندی شد. والدین با ضعف زیرساخت‌های فناوری، عدم آمادگی معلمان، دشواری پیگیری تکالیف و تداخل نقش‌ها مواجه بودند. فشار روانی و نگرانی از کیفیت آموزش از دیگر مشکلات گزارش شده بود. در مقابل، والدین با برنامه‌ریزی، جستجوی منابع آموزشی و افزایش تعامل با فرزند، سعی در انطباق با شرایط داشتند. پیامدهای آموزش مجازی شامل تغییر روابط خانوادگی، افزایش مسئولیت والدین و بازنگری در ارزش‌های تربیتی بود. آموزش مجازی دوران کرونا تجربه‌ای پیچیده و چندوجهی برای والدین بود که ابعاد فناورانه، روانی و اجتماعی داشت. شناخت این تجربیات می‌تواند در بهبود سیاست‌ها و حمایت‌های آموزشی مؤثر باشد.

کلیدواژه‌گان: آموزش مجازی، والدین، تجربه زیسته، کرونا، پدیدارشناسی، فشار روانی

تاریخ ارسال: ۲۹ دی ۱۴۰۱

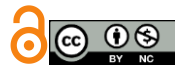
تاریخ بازنگری: ۸ اسفند ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۲ فروردین ۱۴۰۲

تاریخ چاپ: ۱۷ فروردین ۱۴۰۲

How to cite: Yousefiania, E., & Rezaei Mehr, E. (2023). A Thematic Analysis of Barriers to Institutionalizing Ethical Values in Formal Education. *Training, Education, and Sustainable Development*, 1(1), 37-45.

© 2023 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

A Thematic Analysis of Barriers to Institutionalizing Ethical Values in Formal Education

Ehsan Yousefiania¹, Elaheh Rezaei Mehr^{2*}

1. Department of Educational Management, Kharazmi University, Tehran, Iran

2. Department of Educational Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran

*Corresponding Author's Email: e.rezaeimehr79@yahoo.com

Abstract

This study aimed to explore the lived experiences of parents during the virtual education process amid the COVID-19 pandemic. A qualitative study employing interpretative phenomenological analysis was conducted. Data were collected through semi-structured interviews with 25 parents residing in Tehran. Purposeful sampling continued until theoretical saturation was reached. Data analysis was performed using Nvivo software with a three-stage coding process. Results were categorized into four main themes: educational challenges, parents' psychological and emotional pressures, adaptive strategies, and the impacts of virtual education on families. Parents faced technological infrastructure weaknesses, teachers' unpreparedness, difficulties in monitoring assignments, and role conflicts. Psychological stress and concerns about educational quality were also prominent. Conversely, parents employed planning, sought educational resources, and increased interaction with their children to adapt. The consequences of virtual education included changes in family relationships, increased parental responsibilities, and reevaluation of educational values. Virtual education during the COVID-19 pandemic was a complex, multifaceted experience for parents encompassing technological, psychological, and social dimensions. Understanding these experiences can inform improvements in educational policies and support systems.

Keywords: *Virtual education, parents, lived experience, COVID-19, phenomenology, psychological stress.*

Submit Date: 19 January 2023

Revise Date: 27 February 2023

Accept Date: 22 March 2023

Publish Date: 5 April 2023

همه‌گیری ویروس کرونا (COVID-19) به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین بحران‌های قرن بیست‌ویکم، نظام‌های آموزشی سراسر جهان را به چالش کشید. با تعطیلی مدارس و مراکز آموزشی برای حفظ سلامت عمومی، آموزش مجازی به‌عنوان جایگزین اصلی آموزش حضوری معرفی شد و به سرعت در سطح جهانی به اجرا درآمد (UNESCO, 2020). این تحول ناگهانی و گسترده نه‌تنها معلمان و دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار داد، بلکه والدین را نیز درگیر نقش‌های جدیدی در فرآیند آموزشی فرزندان‌شان کرد که پیش‌تر کمتر تجربه کرده بودند. آموزش مجازی، والدین را از حاشیه به متن فرآیند یادگیری کشاند و آن‌ها را با مسئولیت‌هایی مواجه ساخت که مستقیماً بر روان، روابط خانوادگی، و سبک زندگی آنان تأثیر گذاشت (Dong, Cao, & Li, 2020).

در نظام‌های آموزشی سنتی، والدین عمدتاً نقش حمایتی در خانه و مشارکت محدود در جلسات مدرسه داشتند، اما در آموزش مجازی، از آنان انتظار می‌رفت که نقش‌هایی چون تسهیل‌گر، ناظر، و حتی معلم را ایفا کنند (Garbe, Ogurlu, Logan, & Cook, 2020). این تغییرات ناگهانی، بدون آمادگی قبلی و بدون زیرساخت‌های لازم رخ داد؛ در نتیجه فشارهای روانی، احساسی و اقتصادی قابل توجهی را بر والدین تحمیل کرد. والدینی که خود درگیر اشتغال، مراقبت از خانه، یا چالش‌های اقتصادی ناشی از قرنطینه بودند، ناچار شدند مسئولیت یادگیری فرزندان خود را نیز بر عهده بگیرند. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که در دوران همه‌گیری، والدین افزایش قابل توجهی در استرس، اضطراب، و فرسودگی روانی گزارش کرده‌اند (Spinelli, Lionetti, Pastore, & Fasolo, 2020).

علاوه بر چالش‌های روانی، شکاف دیجیتال نیز تجربه آموزش مجازی را برای برخی والدین دشوارتر ساخت. خانواده‌هایی که به ابزارهای فناورانه مناسب، اینترنت پرسرعت، و فضای فیزیکی مطلوب برای آموزش دسترسی نداشتند، با محدودیت‌های جدی مواجه شدند (Andrew et al., 2020). در کشورهای در حال توسعه، از جمله ایران، عدم دسترسی همگانی به ابزارهای آموزش آنلاین، فقدان دانش فنی، و ضعف پلتفرم‌های بومی، آموزش مجازی را با چالش‌های مضاعف روبه‌رو کرد. والدین در این شرایط ناچار بودند از منابع شخصی برای جبران کاستی‌های نظام آموزشی بهره بگیرند که گاه موجب تشدید نابرابری‌های آموزشی شد (Bozkurt et al., 2020).

از سوی دیگر، آموزش مجازی فرصت‌هایی نیز برای خانواده‌ها فراهم آورد. برخی والدین گزارش کرده‌اند که تعامل بیشتر با فرزندان، شناخت دقیق‌تر از توانمندی‌های تحصیلی آنان، و مشارکت فعال در فرایند یادگیری، موجب تقویت روابط خانوادگی و رشد خودآگاهی‌شان شده است (Bubb & Jones, 2020). این دیدگاه‌ها نشان می‌دهد که تجربه آموزش مجازی در دوران کرونا، یک پدیده چندوجهی با پیامدهای متضاد بوده است که تنها از طریق تحلیل‌های عمیق کیفی قابل فهم است.

با وجود رشد سریع ادبیات مربوط به آموزش مجازی، بخش قابل توجهی از مطالعات پیشین، بر جنبه‌های فنی، عملکرد معلمان، یا یادگیری دانش‌آموزان متمرکز بوده‌اند (König et al., 2020; Zhao et al., 2020). نقش و تجربه والدین به‌عنوان عاملان مهم در موفقیت یا ناکامی آموزش مجازی کمتر مورد توجه قرار گرفته و اغلب در حاشیه قرار دارد. این در حالی است که والدین، به‌ویژه در مقاطع ابتدایی و متوسطه اول، نقشی حیاتی در تنظیم فضای یادگیری، نظارت بر حضور فرزندان، و حفظ انگیزه آنان ایفا می‌کنند (Dong et al., 2020). همچنین، تأثیر متقابل آموزش مجازی بر سلامت روانی، روابط خانوادگی، و سبک زندگی والدین، ابعاد ناپیدای این پدیده را شکل می‌دهد که مستلزم واکاوی عمیق و پدیدارشناختی است.

در ایران، اگرچه تلاش‌هایی برای پیاده‌سازی آموزش مجازی از طریق سامانه‌هایی مانند «شاد» صورت گرفت، اما تجربه والدین از استفاده از این سامانه‌ها، میزان رضایت آنان، و چالش‌هایی که با آن مواجه بوده‌اند، هنوز به‌طور نظام‌مند بررسی نشده است. همچنین، با توجه به تنوع فرهنگی، اقتصادی، و تکنولوژیکی در میان خانواده‌ها، نمی‌توان تجربه والدین را صرفاً از منظر آماری تحلیل کرد، بلکه باید به درک معنایی و پدیدارشناختی آن پرداخت. رویکرد کیفی، به‌ویژه روش پدیدارشناسی تفسیری، این امکان را فراهم می‌سازد تا صدای والدین شنیده شود و معنای نهفته در تجربیات زیسته آنان آشکار گردد (Smith, Flowers, & Larkin, 2009).

بنابراین، پژوهش حاضر با هدف واکاوی تجربه زیسته والدین در فرایند آموزش مجازی دوران کرونا، از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با والدین تهرانی صورت گرفته است. هدف این است که دریابیم والدین چگونه این تحول ناگهانی را درک کرده‌اند، چه چالش‌ها و فرصت‌هایی را تجربه کرده‌اند، و چه راهبردهایی را برای انطباق با وضعیت جدید به کار بسته‌اند. فهم این تجربیات می‌تواند در بازنگری سیاست‌های آموزشی، طراحی حمایت‌های روانی و اجتماعی، و ارتقای کیفیت آموزش مجازی در آینده مؤثر واقع شود.

در نهایت، ضرورت این پژوهش نه تنها به دلیل کمبود مطالعات مشابه در فضای بومی ایران است، بلکه به واسطه تأثیر مستقیم و غیرقابل انکار والدین بر کیفیت یادگیری فرزندان، سلامت روانی خانوار، و عدالت آموزشی در دوران بحران اهمیت دوچندان می‌یابد. تجربه والدین در آموزش مجازی، به عنوان حلقه‌ای پنهان اما حیاتی، نیازمند توجه دقیق سیاست‌گذاران، پژوهشگران، و برنامه‌ریزان آموزشی است.

روش‌شناسی

در این پژوهش از رویکرد کیفی با استفاده از روش پدیدارشناسی تفسیری بهره گرفته شد تا تجربه زیسته والدین در فرایند آموزش مجازی در دوران همه‌گیری کرونا واکاوی شود. رویکرد پدیدارشناسی به عنوان روشی مناسب برای فهم عمیق از ادراکات و تجربیات فردی و اجتماعی شرکت‌کنندگان به کار رفت، چرا که هدف اصلی پژوهش، کشف معنای درونی و شخصی تجربه والدین در مواجهه با آموزش مجازی فرزندان‌شان بود.

فرایند گردآوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته انجام شد. به منظور کسب غنای اطلاعاتی، شرکت‌کنندگان به صورت هدفمند (روش نمونه‌گیری هدفمند) انتخاب شدند تا تنوعی از دیدگاه‌ها، تجربیات، زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی در میان والدین گنجانده شود. مصاحبه‌ها با ۲۵ والد از مناطق مختلف شهر تهران انجام شد که دارای فرزند در سنین تحصیل در مقاطع ابتدایی تا دبیرستان بودند. انتخاب نمونه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت، به گونه‌ای که پس از مصاحبه بیست و پنجم، داده‌های جدیدی در پاسخ به سؤالات پژوهش حاصل نشد.

مصاحبه‌ها به صورت حضوری یا مجازی، بسته به شرایط شرکت‌کنندگان و رعایت پروتکل‌های بهداشتی، انجام شد و میانگین زمان هر مصاحبه حدود ۴۵ تا ۶۰ دقیقه بود. سؤالات مصاحبه به صورت باز طراحی شده بودند تا مشارکت‌کنندگان بتوانند آزادانه تجربیات و احساسات خود را در زمینه آموزش مجازی فرزندان بیان کنند.

برای تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزار تحلیل کیفی Nvivo استفاده شد. تحلیل داده‌ها مبتنی بر روش کدگذاری سه مرحله‌ای (باز، محوری و انتخابی) انجام گرفت. ابتدا مفاهیم و مضامین اولیه از متن مصاحبه‌ها استخراج شد، سپس این مفاهیم در قالب مقولات محوری سازمان‌دهی شده و در نهایت مضامین کلیدی و ساختار معنایی کلی تجربه زیسته والدین شناسایی شد.

به منظور افزایش اعتبار یافته‌ها، از روش‌هایی چون بازبینی توسط شرکت‌کنندگان (member check)، بررسی توسط پژوهشگران همکار (peer debriefing) و ثبت دقیق مراحل پژوهش جهت بازبینی و تکرارپذیری استفاده شد. همچنین رعایت اصول اخلاقی پژوهش از جمله رضایت آگاهانه، محرمانگی اطلاعات و امکان خروج از پژوهش در هر زمان برای مشارکت‌کنندگان تضمین شد.

یافته‌ها

در این پژوهش، ۲۵ نفر از والدین دارای فرزند در سنین مدرسه (ابتدایی تا دبیرستان) از مناطق مختلف شهر تهران شرکت داشتند. از میان شرکت‌کنندگان، ۱۵ نفر (۶۰ درصد) زن و ۱۰ نفر (۴۰ درصد) مرد بودند. از نظر وضعیت تأهل، ۲۲ نفر (۸۸ درصد) متأهل و ۳ نفر (۱۲ درصد) والد تنها (مطلقه یا بیوه) بودند. سن شرکت‌کنندگان بین ۳۲ تا ۵۰ سال متغیر بود که میانگین سنی آن‌ها ۴۰.۲ سال بود. از نظر سطح تحصیلات، ۷ نفر (۲۸ درصد) دارای مدرک دیپلم، ۱۱ نفر (۴۴ درصد) دارای مدرک کارشناسی، و ۷ نفر (۲۸ درصد) دارای تحصیلات

کارشناسی ارشد و بالاتر بودند. از نظر وضعیت شغلی، ۹ نفر (۳۶ درصد) شاغل تمام وقت، ۵ نفر (۲۰ درصد) نیمه وقت، و ۱۱ نفر (۴۴ درصد) خانه دار یا بدون شغل ثابت بودند. همچنین، ۱۳ نفر (۵۲ درصد) دارای دو فرزند، ۹ نفر (۳۶ درصد) دارای یک فرزند، و ۳ نفر (۱۲ درصد) دارای سه فرزند یا بیشتر بودند. این ترکیب جمعیتی تنوع مناسبی از تجربیات والدین در مواجهه با آموزش مجازی را در دوران همه گیری کرونا فراهم آورد.

۱. ضعف زیرساخت های فناوری:

والدین به صورت گسترده از ناپایداری زیرساخت های فناوری در آموزش مجازی گلایه داشتند. اکثر شرکت کنندگان از قطعی مکرر اینترنت، کیفیت پایین صدا و تصویر، و دشواری در ورود به کلاس ها سخن گفتند. یکی از مادران اظهار داشت: «هر بار که کلاس شروع می شد، بچهم باید ده بار لینک رو باز می کرد تا بالاخره وارد بشه، تازه اگر اینترنت قطع نمی شد!» این مسائل باعث نارضایتی والدین و ایجاد اختلال در نظم آموزشی شده بود.

۲. عدم آمادگی معلمان:

والدین معتقد بودند بسیاری از معلمان در ابتدای آموزش مجازی توانایی استفاده مؤثر از فناوری را نداشتند. تدریس ها به صورت یکنواخت، فاقد جذابیت و تعامل بود. یکی از پدران گفت: «معلم فقط داره جزوه می خونه، اصلاً با بچه ها کاری نداره، یه طرفه حرف می زنه، انگار ویدیو ضبط کرده باشه.» این فقدان تعامل منجر به کاهش مشارکت و انگیزه دانش آموزان شده بود.

۳. دشواری پیگیری تکالیف و آزمون ها:

بسیاری از والدین اظهار داشتند که تکالیف به طور منظم ارسال نمی شد یا بازخورد مناسبی دریافت نمی کردند. آزمون ها نیز با مشکلاتی چون ناهماهنگی زمانی و تأخیر در تصحیح مواجه بود. یک مادر در این رابطه گفت: «نمی دونم کی باید تکالیف رو تحویل بدیم، کجا بفرستیم، کی تصحیح می کنن؟ معلم فقط می گه بفرستید، ولی نه نمره ای هست، نه بازخوردی.»

۴. تداخل نقش والدین و معلم:

بسیاری از والدین تجربه ایفای نقش معلم را در کنار وظایف والدگری گزارش کردند. این امر برای آنان چالش برانگیز و فرساینده بود. یکی از مصاحبه شوندگان عنوان کرد: «من نه معلم ریاضی ام، نه ادبیات. بچهم ازم می خواد درس ها رو براش توضیح بدم، ولی خودم هم سر در نمیارم. واقعاً گیج شدم.»

۵. کاهش انگیزه تحصیلی دانش آموز:

والدین از کاهش تمرکز و بی حوصلگی کودکان در کلاس های آنلاین گفتند. احساس خستگی از مواجهه مستمر با صفحه نمایش، نبود هیجان، و تعامل کم از عوامل کاهش انگیزه بودند. پدری بیان کرد: «پسرم بعد از ده دقیقه دیگه گوش نمی ده، می ره سراغ گوشی یا تلویزیون. می گه کلاس ها خسته کننده ست.»

۶. احساس فرسودگی:

برخی والدین احساس خستگی روانی و جسمی شدید را در نتیجه تلاش مستمر برای مدیریت آموزش مجازی تجربه کردند. یکی از مادران گفت: «هم باید کارهای خونه رو انجام بدم، هم درس بچهم رو کنترل کنم، دیگه شب ها از خستگی بی هوش می افتم.»

۷. نگرانی درباره کیفیت آموزش فرزند:

والدین نسبت به کارآمدی و کیفیت محتوای ارائه شده در آموزش مجازی تردید داشتند. آنان نگران بودند که این سبک آموزش موجب افت تحصیلی شود. یک شرکت کننده گفت: «من مطمئن نیستم بچهم چیزی یاد می گیره یا فقط حاضری می زنه. هیچ چیزی مثل مدرسه حضوری نیست.»

۸. تعارض با فرزند:

درگیری میان والدین و فرزندان بر سر انجام تکالیف، توجه به کلاس و محدودیت استفاده از ابزارهای دیجیتال از موارد پرتکرار بود. مادری در این خصوص گفت: «صبح تا شب باید دعا کنیم که بنشین سر کلاس. خسته شدم از بس دعا کردم.»

۹. احساس گناه:

برخی والدین خود را در آموزش مجازی ناتوان حس می‌کردند و دچار احساس گناه بودند. یکی از پدران گفت: «وقتی نمی‌تونم به پسر کمک کنم، احساس بی‌عرضگی می‌کنم. فکر می‌کنم بچه‌م قربانی ناتوانی منه.»

۱۰. فقدان حمایت اجتماعی:

احساس تنهایی و نبود حمایت از سوی مدرسه یا دیگر والدین از مواردی بود که در مصاحبه‌ها ذکر شد. مادری اشاره کرد: «ما رها شدیم. نه مشاوره‌ای، نه پشتیبانی‌ای، نه کسی از مدرسه سراغ ما رو می‌گیره.»

۱۱. اضطراب مالی ناشی از نیازهای جدید:

افزایش هزینه‌های مربوط به خرید گوشی، تبلت، اینترنت و... موجب فشار اقتصادی شده بود. پدري عنوان کرد: «برای سه تا بچه‌م باید سه تا گوشی یا تبلت می‌خریدم. با این گرونی، واقعاً فشار زیادی بود.»

۱۲. برنامه‌ریزی ساختاریافته:

برخی والدین تلاش کرده بودند با برنامه‌ریزی مشخص، ساختار روزانه را برای فرزندان خود حفظ کنند. مادری گفت: «یه جدول درست کردیم برای ساعت بیداری، کلاس‌ها، غذا، بازی... اینطوری نظم پیدا کردیم.»

۱۳. جستجوی منابع کمک‌آموزشی:

والدین با جستجوی منابع جانبی مانند ویدیوهای یوتیوب یا کانال‌های آموزشی سعی در کمک به یادگیری فرزندان خود داشتند. یکی از پدران گفت: «هر شب ویدیوهای آموزشی ریاضی رو با بچه‌م نگاه می‌کنیم تا درس رو بفهمه.»

۱۴. افزایش تعامل با فرزند:

تعدادی از والدین با گفت‌وگو و مشارکت بیشتر در فرآیند یادگیری، رابطه خود با کودک را تقویت کرده بودند. مادری اشاره کرد: «هر روز بعد از کلاس‌ها، با هم مرور می‌کنیم که چی یاد گرفته، چی دوست داشته.»

۱۵. بهره‌گیری از گروه‌های والدین:

تشکیل گروه‌های مجازی میان والدین برای تبادل اطلاعات و تجربیات، ابزار حمایتی مهمی بوده است. پدري گفت: «تو گروه واتساپ اولیا، خیلی چیزها از بقیه یاد گرفتیم. هم دلداریه، هم راهنمایی.»

۱۶. پذیرش شرایط جدید:

والدینی که توانسته بودند شرایط را بپذیرند و دید واقع‌بینانه‌تری داشته باشند، با اضطراب کمتری مواجه بودند. یکی از مادران گفت: «با خودم کنار اومدم که این وضعیت موقته. سعی کردم از خوبی‌هاش هم بهره ببرم.»

۱۷. تغییر در روابط خانوادگی:

برخی خانواده‌ها از افزایش تعامل یا تشدید تنش ناشی از زمان زیاد با هم بودن سخن گفتند. یک پدر عنوان کرد: «هم بیشتر با هم وقت می‌گذرونیم، هم بیشتر دعا می‌کنیم. انگار همه‌چی شدیدتر شده.»

۱۸. افزایش مسئولیت والدین:

بسیاری از والدین احساس می‌کردند وظایفشان چندبرابر شده است. مادری اظهار داشت: «هم معلم‌ام، هم ناظم، هم مامان. از همه طرف فشار هست.»

۱۹. بازنگری در ارزش‌های تربیتی:

برخی والدین نگاه تازه‌ای به آموزش و تربیت پیدا کرده بودند. یک پدر گفت: «فهمیدم مهم‌تر از نمره، سلامت روان بچه‌مه. یاد گرفتم گاهی باید رها کنم و فقط گوش بدم.»

۲۰. تأثیر بر شغل و زمان والدین:

والدین شاغل با چالش‌های جدی در هماهنگی میان کار و آموزش فرزند مواجه بودند. یکی از مادران گفت: «مجبور شدم چند روز در هفته مرخصی بگیرم تا کنار بچه‌م باشم، چون هیچ‌کس دیگه نبود کمکش کنه.»

۲۱. رشد خودآگاهی والدین:

برخی والدین این دوران را فرصتی برای شناخت بیشتر خود و فرزندشان می‌دانستند. مادری گفت: «الان می‌دونم بچه‌م کجا مشکل داره، چجوری یاد می‌گیره. خودمم صبورتر شدم.»

۲۲. افزایش وابستگی کودک به والدین:

در نبود تعامل حضوری با معلمان، کودکان بیشتر به والدین وابسته شده بودند. پدری گفت: «بچه‌م حتی برای ساده‌ترین سوال هم سراغ من میاد. نمی‌تونه مستقل فکر کنه.»

۲۳. احساس دستاورد شخصی یا ناکامی:

برخی والدین با افتخار از همراهی موفق با فرزند سخن می‌گفتند، در حالی که برخی دیگر احساس شکست می‌کردند. مادری گفت: «خوشحالم که با همه سختی‌ها تونستم بچه‌مو جلو ببرم. اما بعضی وقت‌ها هم حس می‌کنم کم آوردم.»

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر که با هدف واکاوی تجربه زیسته والدین در فرایند آموزش مجازی دوران کرونا انجام شد، نشان‌دهنده‌ی چهار مقوله اصلی شامل چالش‌های آموزشی، فشارهای روانی و عاطفی والدین، راهبردهای انطباقی و پیامدهای آموزش مجازی بر خانواده بود. یافته‌ها بیانگر آن است که آموزش مجازی نه تنها ساختار آموزشی فرزندان را دگرگون ساخت، بلکه نقش‌ها، روابط و وضعیت روانی والدین را نیز به صورت معناداری تحت تأثیر قرار داد. والدین در مواجهه با آموزش مجازی، با ضعف‌های جدی در زیرساخت‌های فناوری، عدم آمادگی معلمان، دشواری در پیگیری تکالیف، و تداخل نقش‌ها مواجه بودند. این یافته با پژوهش بوب و جونز (Bubb & Jones, 2020) هم‌راستا است که نشان دادند والدین احساس می‌کردند آموزش مجازی فاقد ساختار و تعامل مؤثر است و مسئولیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان به دوش خانواده‌ها منتقل شده است. احساس فرسودگی روانی و نگرانی از کیفیت آموزش، در بخش قابل توجهی از والدین مشاهده شد. والدین نه تنها از ضعف محتوای آموزشی و روش تدریس ناراضی بودند، بلکه احساس اضطراب، فشار اقتصادی، و گاه احساس گناه از ناتوانی در حمایت تحصیلی از فرزندان را تجربه کردند. یافته‌های این پژوهش با مطالعه اسپینلی و همکاران (Spinelli et al., 2020) مطابقت دارد که نشان دادند والدین در دوران قرنطینه با سطوح بالای استرس و خستگی روانی روبه‌رو بودند و این وضعیت تأثیر منفی بر روابط خانوادگی و کارآمدی نقش والدگری داشت. همچنین، نگرانی‌های والدین نسبت به عدالت آموزشی و احتمال افت تحصیلی فرزندان، به ویژه در خانواده‌های فاقد دسترسی به ابزارهای دیجیتال، نشان می‌دهد که آموزش مجازی بدون بسترهای حمایتی، می‌تواند نابرابری‌های آموزشی را تشدید کند. این نگرانی‌ها در پژوهش اندرو و همکاران (Andrew et al., 2020) نیز گزارش شده است که شکاف دیجیتال را به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل افزایش نابرابری در آموزش در دوران کرونا معرفی کرده‌اند.

با وجود چالش‌ها، والدین در پاسخ به وضعیت بحرانی، راهبردهایی چون برنامه‌ریزی ساختاریافته، استفاده از منابع کمک‌آموزشی، افزایش تعامل با فرزند، و بهره‌گیری از گروه‌های والدین را به کار بستند. این سازوکارهای انطباقی حاکی از آن است که بسیاری از والدین توانستند در شرایط دشوار، ظرفیت‌های مدیریتی، ارتباطی و حمایتی خود را ارتقاء دهند. این یافته با پژوهش گاربه و همکاران (Garbe et al., 2020) هم‌راستا

است که گزارش کردند والدین در ایالات متحده نیز با بهره‌گیری از منابع غیردولتی و روابط اجتماعی، سعی در جبران کاستی‌های آموزش رسمی داشتند. پذیرش شرایط جدید و بازسازی ذهنی واقع‌بینانه توسط والدین، عاملی مؤثر در کاهش استرس و بهبود کیفیت تعاملات خانوادگی بود. در پژوهش دونگ و همکاران (Dong et al., 2020) نیز والدینی که دیدگاه انعطاف‌پذیرتری نسبت به آموزش مجازی داشتند، رضایت بیشتری از عملکرد تحصیلی فرزند و رابطه با او گزارش کردند.

همچنین، یافته‌ها نشان داد که آموزش مجازی پیامدهای گسترده‌ای بر روابط خانوادگی و ساختار زندگی والدین داشت. تغییر در روابط خانوادگی، افزایش مسئولیت والدین، تأثیر بر شغل و زمان‌بندی، و بازنگری در ارزش‌های تربیتی از جمله پیامدهای کلیدی بودند. برخی والدین با وجود فشارهای موجود، این دوره را فرصتی برای شناخت بهتر فرزند و رشد فردی تلقی کرده بودند. این نتیجه با مطالعه بوزکورت و همکاران (Bozkurt et al., 2020) هم‌خوانی دارد که نشان داد آموزش مجازی در برخی خانواده‌ها به تقویت پیوندهای عاطفی و ارتقاء حس همدلی منجر شده است. با این حال، در بسیاری از موارد، افزایش وابستگی کودکان به والدین و احساس ناکامی در ایفای نقش آموزشی، از مهم‌ترین نگرانی‌های والدین بود که می‌تواند در بلندمدت آثار روانی نامطلوبی برجای گذارد.

در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که آموزش مجازی دوران کرونا صرفاً یک تحول فناورانه نبوده، بلکه یک تجربه روانی-اجتماعی پیچیده برای والدین است که مستلزم شناخت چندلایه و راهکارهای جامع حمایت‌گرا می‌باشد. بر این اساس، تحلیل پدیدارشناسانه تجارب والدین می‌تواند به تدوین سیاست‌های واقع‌بینانه‌تری در حوزه آموزش بحران‌محور منجر شود.

محدودیت‌ها

این پژوهش دارای چند محدودیت است که باید در تفسیر یافته‌ها مدنظر قرار گیرد. نخست، جامعه آماری تحقیق به والدین ساکن تهران محدود بود که ممکن است از نظر فرهنگی، اقتصادی یا سطح دسترسی به فناوری، با والدین سایر نقاط کشور تفاوت داشته باشند. دوم، داده‌ها تنها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته گردآوری شد و امکان استفاده از ابزارهای تکمیلی مانند مشاهده مستقیم یا دفترچه یادداشت مشارکت‌کنندگان وجود نداشت. همچنین، با توجه به ماهیت کیفی پژوهش، تعمیم نتایج به جمعیت بزرگ‌تر باید با احتیاط صورت گیرد. در نهایت، نگرش والدین ممکن است در طول زمان تغییر کرده باشد و تحلیل تجربیات آن‌ها در بازه زمانی مشخصی از بحران ممکن است تنها بخشی از واقعیت را بازتاب دهد.

پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده، تجربه آموزش مجازی در میان والدین ساکن مناطق روستایی یا محروم مورد بررسی قرار گیرد تا تفاوت‌های زمینه‌ای بیشتر روشن شود. همچنین، انجام پژوهش‌های کیفی ترکیبی با مشارکت معلمان و دانش‌آموزان می‌تواند به فهم جامع‌تر از چالش‌های نظام آموزشی در بحران کمک کند. بررسی تأثیرات بلندمدت آموزش مجازی بر سبک والدگری، سلامت روانی خانواده‌ها، و عملکرد تحصیلی کودکان از دیگر حوزه‌های پژوهشی پیشنهادی است. به کارگیری روش‌هایی همچون قوم‌نگاری دیجیتال یا تحلیل روایت نیز می‌تواند عمق بیشتری به تحلیل تجارب والدین ببخشد.

پیشنهادهایی برای عمل

یافته‌های این پژوهش می‌تواند مبنایی برای طراحی مداخلات حمایتی از والدین در نظام آموزش مجازی باشد. آموزش مهارت‌های فناوری و سواد رسانه‌ای به والدین، فراهم‌سازی مشاوره روان‌شناختی برای خانواده‌ها، و توسعه پلتفرم‌هایی با قابلیت پشتیبانی فنی و آموزشی از والدین از جمله اقدامات ضروری است. همچنین، مدارس می‌توانند با تشکیل انجمن‌های والدین آنلاین، ارتباط مستمر، مشاوره‌های تخصصی، و بازخوردهای فردی، نقش فعال‌تری در توانمندسازی خانواده‌ها ایفا کنند. سیاست‌گذاران باید در طراحی نظام‌های آموزش آنلاین، نقش والدین را به‌عنوان یکی از ارکان کلیدی در نظر گرفته و بسته‌های آموزشی و روانی متناسب با نیاز آنان تدارک ببینند. به علاوه، در شرایط بحران‌های مشابه در آینده، آمادگی نظام‌های آموزشی برای بهره‌گیری از تجربیات والدین و درک چالش‌های آنان، ضرورتی انکارناپذیر خواهد بود.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

۴۵

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Andrew, A., Cattan, S., Costa Dias, M., Farquharson, C., Kraftman, L., Krutikova, S., ... & Sevilla, A. (2020). Inequalities in children's experiences of home learning during the COVID-19 lockdown in England. *Fiscal Studies*, 41(3), 653–683.
- Bozkurt, A., Jung, I., Xiao, J., Vladimirschi, V., Schuwer, R., Egorov, G., ... & Paskevicius, M. (2020). A global outlook to the interruption of education due to COVID-19 pandemic: Navigating in a time of uncertainty and crisis. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 1–126.
- Bubb, S., & Jones, M. A. (2020). Learning from the COVID-19 home-schooling experience: Listening to pupils, parents/carers and teachers. *Improving Schools*, 23(3), 209–222.
- Dong, C., Cao, S., & Li, H. (2020). Young children's online learning during COVID-19 pandemic: Chinese parents' beliefs and attitudes. *Children and Youth Services Review*, 118, 105440.
- Garbe, A., Ogurlu, U., Logan, N., & Cook, P. (2020). COVID-19 and remote learning: Experiences of parents with children during the pandemic. *American Journal of Qualitative Research*, 4(3), 45–65.
- König, J., Jäger-Biela, D. J., & Glutsch, N. (2020). Adapting to online teaching during COVID-19 school closure: Teacher education and teacher competence effects among early career teachers in Germany. *European Journal of Teacher Education*, 43(4), 608–622.
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. London: SAGE Publications.
- Spinelli, M., Lionetti, F., Pastore, M., & Fasolo, M. (2020). Parents and children facing the COVID-19 outbreak in Italy. *Frontiers in Psychology*, 11, 1713.
- UNESCO. (2020). Education: From disruption to recovery. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- Zhao, Y., Guo, Y., Xiao, Y., Zhu, R., Sun, W., Huang, W., & He, D. (2020). The effects of online homeschooling on children, parents, and teachers of grades 1–9 during the COVID-19 pandemic. *Medical Science Monitor*, 26, e925591.